

Руслан Забілий

**ЛІТОПИС УПА. НОВА СЕРІЯ. — К.—ТОРОНТО,
2007. — Т. 10: ЖИТТЯ І БОРОТЬБА ГЕНЕРАЛА
«ТАРАСА ЧУПРИНКИ» (1907-1950).
ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ — 815 С.**

2007 р. виповнилося 100 років від дня народження Романа Шухевича — Голови Бюро Проводу ОУН, Головного командира УПА, Голови Генерального Секретаріату УТВР. І цілком природньо, що саме цього року в новій серії багатотомного видання «Літопис УПА» з'явився збірник документів, присвячений життю та боротьбі цієї легендарної людини.

Про Р. Шухевича писали і пишуть багато — як позитивного, так і негативного. Його життєвий шлях, таємниця загибелі та навіть доля тіла викликають жваве зацікавлення суспільства. Статті у вітчизняних ЗМІ, часто сповнені протиріч, постійно бентежать українців. Але розставити всі крапки над «і» здатні тільки документи.

Тому справді непересічною подією цього ювілейного року можна назвати видання тому документів про Романа Шухевича. Численний колектив упорядників зумів зібрати 149 документів — це серйозна база для дослідження біографії Головного командира УПА. За посередництвом документів читач може довідатися про найважливіші віхи його життя та діяльності.

Традиційно, новий том «Літопису УПА» розпочинається розлогою вступною статтею (69 с.), її автори — Анатолій Кентій та Володимир Лозицький. На нашу думку, ця стаття є найретельніше опрацьованим на сьогодні життєписом Р. Шухевича, вона містить багато цікавих фактів та узагальнень. Однак авторам не вдалось уникнути деяких помилок. Правда, вони не стосуються власне особи Р. Шухевича. Зокрема, покликаючись на наказ Головного військового штабу (ГВШ) УПА ч. 2/44 від 26 січня 1944 р., автори стверджують, що, згідно з ним, галицьку Українську народну самооборону (УНС) було реорганізовано в групу «Захід». Працюючи у фондах Галузевого

державного архіву СБУ, А. Кентій та В. Лозинський, очевидно, не звернули уваги на наказ Крайового військового штабу групи «Захід» ч. 1/44 від 20 січня 1944 р., в якому прямо сказано, що УНС перейменовується на групу «Захід» з 5 грудня 1943 р.¹ Саме цю дату й треба вважати часом створення групи.

Документальний масив 10-го тому розбитий на тематично-хронологічні розділи: «Становлення (1907-1942)», «На чолі визвольного-революційного руху (1943-1950)», «Р. Шухевич в протоколах допитів рідних і соратників советськими спецслужбами (1944-1954)», «Агентурна справа “Берлога”. Останній бій “Тараса Чупринки” (1944-1950)», «Вшанування пам’яті генерал-хорунжого Р. Шухевича (1950-1954)» та «Пошук місця поховання Головного Командира УПА (1992-2005)».

На нашу думку, дещо необґрунтовано окреслено хронологічні рамки першого розділу. Відкриває його документ, датований 1920 р., тоді Р. Шухевичу виповнилося 13 років. Цей документ та більшість наступних говорять про участь майбутнього командира в Пласті. Очевидно, з участі в цій громадській організації й почалося становлення Р. Шухевича як військово-політичного діяча — а не від його народження. Закінчується розділ витягом із «Судового переслухання Романа Шухевича на Львівському процесі ОУН» 29 травня 1936 р. У назві розділу кінцевою датою названо 1942 р. Проте жодного документа, створеного після 1936 р., не представлено (за винятком ілюстрацій в кінці розділу). Припускаємо, що упорядники не змогли виявити матеріалів, які б цілісно відображали цей період життя Р. Шухевича, але таку обставину доречно було б обумовити в археографічній частині вступу.

Щодо наступного розділу, то тут найбільш цінними є протоколи нарад вищого керівництва визвольного руху за участю Головного командира, його листування, інструкції, звернення до повстанців, українців загалом. Саме ці документи дають змогу відтворити ті чи інші періоди діяльності Романа Шухевича, його погляди на різні проблеми, пов’язані з боротьбою. Натомість інший великий комплекс документів — накази ІV організаційно-персонального відділу ГВШ УПА — не зовсім відповідають тематиці книги. Вони

¹ Галузевий державний архів Служби безпеки України. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 62. — Арк. 94.

стосуються відзначення повстанців та підвищення їх у званні і, по суті, лише підтверджують те, що Шухевич був Головним командиром УПА і підписував ці накази. Мабуть, доречніше було б подати їх в окремому томі разом із іншими документами про діяльність Головної Команди та ГВШ УПА. До того ж, у виданні представлені не всі відомі накази ГВШ.

Також нам видається нелогічним, що у п'ятому розділі «Вшанування пам'яті генерал-хорунжого Р. Шухевича» серед некрологів розміщено документ під назвою «Інформація Першого Відділу МДБ УРСР начальнику Управління 2-Н МДБ УРСР полковнику Сарасву про реагування української еміграції на загибель керівника націоналістичного підпілля Р. Шухевича 14 грудня 1950 р.» Зрозуміло, що ним співробітники МДБ не мали наміру вшанувати пам'ять 'Тараса Чупринки', навпаки — цей документ слугував для подальшої боротьби проти «буржуазних націоналістів».

Слід згадати про ще один важливий момент. За місяць до виходу 10-го тому «Літопису УПА» побачив світ другий том збірника документів про Р. Шухевича за загальною редакцією професора Володимира Сергійчука². (Перший том з'явився друком ще влітку.) У роботі над цією книгою також брав участь Галузевий державний архів Служби безпеки України. Відповідно, документи в обох виданнях часто перегукуються або навіть є ідентичними.

Порівняння обох книг виявило цікавий факт: деякі документи у збірнику за редакцією В. Сергійчука подані в повному обсязі, натомість у 10-му томі «Літопису УПА» їх надруковано з купюрами. Наприклад, у «Літописі» опубліковано протоколи допиту органами НКГБ члена Проводу ОУН та командира групи «Захід» Олександра Луцького — 'Андрієнка' за 19—20 липня, 6, 8 серпня, 11 та 20 вересня 1945 р. У першому ж томі збірника «Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки» вміщено витяги, що їх зробили працівники НКГБ з протоколів допиту О. Луцького за 11, 19—20, 31 липня та 1, 1—2 і 6 серпня 1945 р. Два протоколи, а саме від 6 та 19—20 липня, є в обох виданнях, і перший із них у «Літописі» опубліковано з купюрами. Правда, згідно з покликаннями, цей документ у різних виданнях походить

² Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940-1950). — К., 2007. — Т. 1. — 640 с.; Т. 2. — 584 с.

із різних фондів ГДА СБ України, але, крім виявлених пропусків, обидві публікації тотожні.

Відкритим залишається питання щодо організації видавничого процесу за участі працівників архіву СБУ. Чи доцільно було публікувати майже одночасно в двох ґрунтовних виданнях ті самі або ж тематично близькі документи? Чи не краще було б працівникам архіву надати перевагу якомусь одному з видань?

Попри все вважаємо, що збірник документів «Літопису УПА» є цінним джерелом до вивчення життя та діяльності Р. Шухевича. Він містить значну частину документів із фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України, до яких раніше науковці не мали доступу.